

Alkohol | Narkotika | Doping | Tobak | Spel | NAD för lata | Nordisk alkoholfakta | Om popNAD

ANDELEN AV BEFOLKNINGEN SOM RÖKER DAGLIGEN*

MÄN
KVINNOR

Veckans karta: Brukarrum i Europa

ANDELEN AV BEFOLKNINGEN SOM SINSÄR DAGLIGEN:

Hvad kan man finde på popNAD?

- NAD – korte resuméer af de seneste resultater fra Nordic Studies on Alcohol and Drugs.
- Artikler fra de nordiske lande om alkohol, narkotika, doping, tobak, gambling m.m.
- Nordiske alkoholfakta.
- Aktuelle nyhedsindslag fra rusmiddelfeltet.

Aktuelle artikler:

- Cannabisdebatten må nuanceres for at blive vigtig.
- Sexualitet-tabu fører til usikkerhed blandt mænd, der har været i misbrugsbehandling.
- Kvinder stopper med at ryge for andres skyld.
- Det handler ikke kun om medicin.
– Om substitutionsbehandling i Danmark.

popNAD populariserer nordisk rusmiddelforskning

AF JULIUS VON WRIGHT

Webstedet popNAD's vigtigste formål er at bringe nordisk rusmiddelforskning ud til et bredt publikum. Målgruppen er folk med interesse i rusmiddelspørgsmål, men som ikke først og fremmest holder sig orienteret via videnskabelige tidsskrifter – politikere, journalister, studerende, misbrugsbehandlere og andre praktikere, for at nævne et par stykker.

popNAD skal vække offentlighedens interesse for rusmiddelspørgsmål, men også opfordre læserne til at sætte spørgsmålstejn ved videnskabeligt underbyggede argumenter: Det skal fremgå tydeligt, om artiklerne på sitet baserer sig på opinion eller forskning, om man som læser er udsat for et overtalelsesforsøg, inviteres til debat eller tilbydes journalistik eller information.

popNAD henvender sig til hele den nordiske befolkning og udgiver artikler på dansk, svensk, norsk og finsk. Sitet er en søster-publikation til tidsskriftet *Nor-*

dic Studies on Alcohol and Drugs, og forskningsartikler herfra præsenteres i let tilgængelig form på popNAD sammen med megen anden forskning.

Hvorfor nordisk?

Når man ser på rusmiddelområdet i de nordiske lande, er der mange ligheder, men også overraskende forskelligheder. Forbrugsvaner og de politiske systemer i landene ligner hinanden, men man løser problemer på forskellige måder. Derfor er det vigtigt at formidle forskning mellem de nordiske lande, at samle viden på ét sted og give mulighed for at sammenligne landene.

popNAD er en del af Nordens Vælfærdscenter, en institution under Nordisk Ministerråd. Redaktionsrådet består af medlemmer fra samtlige nordiske lande.

Julius von Wright er redaktør på sitet, og Kirsten Stenius er ansvarshavende redaktør. ■

Skadesreduktion vinder frem i Island

For bare seks år siden var der ingen sprøjtebytte-programmer i Island. Nu kører en bil fra Røde Kors rundt i Reykjavík tre timer alle hverdagsaftener for at uddele rene sprøjter, og sundhedsministerens arbejdsgruppe er klar til at foreslå fixerum. Skadesreduktion vinder frem i et land, der er kendt for sin strenge narkotikapolitik.

AF JULIUS VON WRIGHT

For ikke længe siden stod Island sammen med Tyrkiet på en liste over de eneste europæiske lande, der ikke havde skadesreducerende foranstaltninger til intravenøse stofbrugere. Man skulle helt frem til 2009, på årsdagen for Islands store økonomiske krak i 2008, før landet fik sit første sprøjtebytte-program. Den dag begyndte en bil at køre rundt i Reykjavíks kvarterer for at uddele rene sprøjter.

Det var bekymringen over et stigende antal hiv-tilfælde, som fik Røde Kors til at starte den mobile sprøjtebytte-service med støtte fra det islandske helsedirektorat. Sygeplejersken Helga Sif Friðjónsdóttir var med til at starte tilbuddet i 2009, og hun er stadig med som frivillig.

- 'Der var en bekymring blandt praktikere for, at en hiv-epidemi var på vej. Det var nødvendigt at få en sprøjtebytte-ordning i gang, for den eneste måde at få nåle på var fra apoteket. Og i et lille land som Island

er det ikke altid let at gå dér. Folk ved, hvem du er,' siger Friðjónsdóttir.

ADHD-medicin er det store problem

Når det handler om injektionsmisbrug, er Island specielt. Antalmæssigt er der kun få injektionsmisbrugere, bare et par hundrede, men i modsætning til de øvrige nordiske lande, er opioid ikke det store problem. Det er derimod methylphenidat. Det er et stof, som findes i meget ADHD-medicin, som fx Ritalin, og som har amfetaminlignende egenskaber. I 2010 oplyste 90% af alle patienter med injektionsmisbrug på Islands største hospital for misbrug, SÁÁ, at de brugte methylphenidat. For to ud af tre var det det foretrukne stof.

Pillerne, som fx Ritalin, knuses og blandes med vand og injiceres. De, som anvender methylphenidat, injicerer hyppigere end opioidbrugere. Det betyder, at der anvendes mange nåle, og at der sker store skader på blodårerne, hvilket sætter sit præg på skadesreduk-

tionstankerne i Island.

*Alle hverdagsaftener mellem kl. 18 og 21 ruller en be-
daget ambulance ud på Reykjavíks gader. Det er en gam-
mel amerikansk Chevrolet med den velkendte dybe, mørke
motorlyd. Tre frivillige er med hver aften, en chauffør i
førersædet og to personer, hvoraf den ene er sygeplejerske, i
det åbne rum bagtil. De stopper tre faste steder: ved et her-
berg for hjemløse mænd, ved et kvindekrisecenter og uden
for Røde Kors' gamle kontor. Den sidste time på vagten er
telefonlinjen åben. Alle kan ringe til de frivillige hjælpere og
bede dem komme, og de kører til den angivne adresse som
en slags hjemmebesøg.*

*Det er en kold oktoberaften og varmeapparatet er
skruet op på maksimum. Der er en positiv stemning i bilen.*

Øl-forbud i Island 1915-1989

Øl blev forbudt i Island med alkoholforbuddet, som trådte i kraft i 1915. I 1922 blev der givet en dispensation fra loven, så spansk vin blev tilladt, men ingen anden form for alkohol - og heller ikke vin fra andre lande end Spanien. Spanien købte fisk fra Island og var indstillet på at stoppe disse indkøb, hvis islændingene ikke købte vin fra dem i stedet for. Kommercielle hensyn vejede derfor tungere hos de islandske myndigheder end hensynet til folkesundheden og et alkoholfrit samfund.

Efter en folkeafstemning i 1933 om alkoholforbuddet, hvor et flertal af islændingene ville ophæve forbuddet, besluttede Alttinget i 1935 at tillade import og salg af al alkohol med undtagelse af øl. Sådan forholdt det sig indtil 1989, da øl langt om længe blev frigivet til produktion og salg. Forslag om at tillade øl var da blevet forelagt parlamentet adskillige gange, inden forbuddet endelig blev ophævet ved lov.

Læs hele artiklen 'Øl som springbræt til stærk spiritus' af Helgi Gunnlaugsson, professor i sociologi ved Háskóla Íslands på <http://www.nordicwelfare.org/popNAD> inden forbuddet endelig blev ophævet ved lov. RED

LÆS HELE ARTIKLEN 'ØL SOM SPRINGBRÆT TIL STÆRK SPIRITUS' AF HELGI GUNNLAUGSSON, PROFESSOR I SOCIOLOGI VED HÁSKÓLA ÍSLANDS PÅ [HTTP://WWW.NORDICWELFARE.ORG/POPNA](http://www.nordicwelfare.org/popNAD)D

De frivillige griner indbyrdes, men også med dem, der henter værktøj. Mange af dem er bekendte, de spørger, hvordan de har det. De fleste er i godt humør, snakkesalige. Nogle er hjemløse, nogle har bedre forhold, andre værre. En mand, der hopper ind i bilen tidligt på aftenen, er bekymret og har det ikke godt. Han får sit blodtryk målt og hjælpes tilbage til herberget for hjemløse.

Det er ikke kun værktøj, der deles ud, men også vitaminer, huer, strikkede sokker. Undertiden endda energidrikke. På bordet ligger en planche med billeder, som illustrerer, hvordan man injicerer sikkert. Mange af dem, der kommer for at hente nåle og andet værktøj, har taget et billede af planchen med mobiltelefonen.

-Vi forsøger at have en positiv holdning og håber, at det smitter af på dem, der besøger os. Det er vigtigt, at de føler, at de kan stole på os, siger chaufføren, Eggert Jonasson. Han kører bilen en gang om ugen og har også sygeplejerskebaggrund. Foran ham på instrumentbrættet er der en radioknap med forbindelse direkte til ambulancetjenesten, hvis noget skulle ske. Han har endnu aldrig haft brug for at anvende alarmknappen. Den tillid, som Jonasson taler om, bygges også op ved ikke at stille alt for mange spørgsmål, så de besøgende ikke føler sig presset.

I løbet af aftenen åbnes sidedøren for en håndfuld mennesker, der kommer ind én efter én. Deres navn og de ting, de får udleveret, noteres. De behøver ikke oplyse deres rigtige navn, men de bliver bedt om at bruge det samme navn, hver gang de kommer.

Sidst på aftenen ringer en kvinde og beder dem om at komme til en adresse ikke langt fra centrum. Hun får 60 nåle, 100 sprøjter, en kasse til brugte kanyle, væsker til at skylle øjne med ('Det er godt at polere briller med') og vitaminer.

- Et hundrede sprøjter er ikke ualmindeligt. Nogle gange kommer de tilbage igen næste aften efter 100 mere. De henter ofte til deres venner, siger Brynhildur Jønsdóttir, sygeplejerske på aftenens vagt.

Friðjónsdóttir siger, at telefonenservicen har været så stor en succes, at de sandsynligvis må udvide telefon-tiden.

- Det er hovedsageligt kvinder, der bruger telefonen, så man begynder at spekulere på, hvorfor de ikke tør at komme ud til bilen, når den er parkeret. Er de i en vanskelig situation? Måske føles det utrygt, spekulerer Friðjónsdóttir.

Skadesreduktion fandtes ikke i det islandske sprog

Et tegn på, hvor fraværende skadesreduktion har været i Island, kan også ses på det lokale sprog. Der fandtes ikke et ord for skadesreduktion i Island, siger Hildigunnur Ólafsdóttir, forsker med en lang erfaring fra alkohol- og narkotikafeltet.

- I lang tid havde vi ikke engang et begreb for skadesreduktion på islandsk, det var så langt væk fra os. Det tog meget lang tid for konceptet at nå til Island på grund af, at behandlingsideologien har været så stærk her, og forbudslinjen var dominerende indtil 1990, siger Ólafsdóttir.

Ólafsdóttir henviser til det islandske forbud mod øl, der først blev ophævet i 1989 (se box), og mener, at der er sammenhæng med den holdning til alkohol og den holdning til narkotika, der længe har domineret i Island. Hun tilføjer dog, at overgangen til skadesreduktion har været temmelig ukontroversiel. Forandringerne er sket i kølvandet på andre landes initiativer, og sprøjtebytte-programmet har stor opbakning, især fordi Røde Kors har været den drivende kraft bag initiativet.

- Det, at andre lande begyndte at arbejde med skadesreducerende tiltag, var centralt for, at det også kom i gang i Island. I praksis har det været sygeplejersker, der har drevet forandringen.

En af disse sygeplejersker er netop Friðjónsdóttir. Hun understreger, at sprøjtebytte-bilen er meget mere end rene sprøjter – de er nærmest en biting i indsatsen.

- Vi var nødt til at få en mulighed for at diskutere sundhedsmæssige aspekter med brugerne. Når du går på apoteket, får du ikke noget at vide om risikoen ved at injicere. Vi uddanner alle frivillige, så de ved, hvor det er bedst at injicere, hvordan man gør det sikkert, hvor længe du er nødt til at lade venen hvile og så videre. Samtalen er det vigtigste i forbindelse med sprøjtebyttet, siger Friðjónsdóttir, og håber, at det næste skridt bliver at kunne tilbyde lægelige ydelser i bilen, således at der kan tages blodprøver og udskrives medicin direkte i bilen.

De, der arbejder i sprøjtebytte-bilen, har det princip, at de ikke selv foreslår brugerne muligheder for behandling, men at de besvarer spørgsmål om det, hvis de besøgende selv tager emnet op. Det sker

sommetider, at besøgende nævner, at de overvejer at gå i behandling, men Friðjónsdóttirs erfaring er, at de fleste taler med deres venner om de praktiske detaljer.

- Det her er en lille by, og de, der bruger stoffer, ved allerede, hvordan de kan komme i kontakt med behandlingscentrene, så de finder ud af det på andre måder, siger Friðjónsdóttir. Hun siger, at det er let at komme i behandling i Reykjavík, fordi byen er så lille. Det dominerende hospital til behandling af afhængighed på øen, SÁÁ, som siden åbningen i 1977 er blevet besøgt af hver tyvende islænding i forbindelse med behandling af forskellige afhængigheder, beskrives som et hospital med let adgang til behandling.

Får Island fixerum?

Skadesreduktion har vundet indpas i Island med rivende fart. På det politiske niveau diskuterer man at gå et skridt videre og indføre fixerum, og en arbejdsgruppe nedsat af sundhedsministeren er blevet bedt om at komme med forslag til, hvordan misbrugsbehandlingen kan udvikles.

- Vi kommer til at anbefale injektionsrum, siger Freeman Þór Einarsson, der er politisk udpeget af sundhedsministeren til at lede arbejdsgruppen. Arbejdsgruppens endelige rapport er endnu ikke blevet offentliggjort, men Einarsson signalerer, at det går i den retning. Han taler om en U-vending i den islandske narkotikapolitik. Det islandske parlament bad sidste år om en udredning om de forskellige indsatser for mennesker med stofmisbrug, og spørgsmål om afkriminalisering af stofbrug bliver diskuteret i de politiske partier. Einarsson siger, at den store fremgang for Piratpartiet kan have været medvirkende til forandringerne i de øvrige partier.

- De store partier kørte kampagner for et stofrit Island - selv omkring årtusindeskiftet, men i de sidste tre-fire år er der sket store forandringer i den sag, måske ikke politisk endnu, men i debatten både i medierne og i de politiske partier, siger Einarsson.

Arbejdsgruppen skal fremlægge en række anbefalinger til at udvikle misbrugsbehandlingen i Island, hvorefter sundhedsministeren og de øvrige politikere i Altinget skal tage stilling til forslagene. Meget tyder på, at indsatsen for at hjælpe mennesker med misbrugsproblemer vil ændre sig drastisk i Island i de kommende år. ■

FOTO: FREDERIK SJÖGREN

Cannabis-debat i Norden

Den populær-videnskabelige webside for nordisk forskning på rusmiddelområdet – popNAD – og 'Norden i Fokus' ¹ arrangerede i august 2014 et temamøde i Stockholm om cannabisdebatten i Norden, hvor repræsentanter fra Norge, Sverige og Danmark fortalte om, hvordan medieomtale og debat om emnet udfolder sig i de respektive lande. Baggrunden for arrangementet var, at udviklingen i USA, hvor flere og flere delstater legaliserer brug og salg af cannabis, satte ny fart på debatten i Europa og i de nordiske lande: Skal cannabis fortsat være forbudt, afkriminaliseres eller legaliseres?

SVERIGE

Fra Sverige deltog Josefin Månsson, Ph.D.-studerende ved Stockholms Universitet, som har undersøgt svenskernes holdning til legalisering af cannabis ud fra diskussioner på internettet, bl.a. Flashback Forum, <https://www.flashback.org>. Månsson mener, at der ikke foregår en egentlig debat om cannabispolitik i de traditionelle svenske medier, og at debatten på nettet mest foregår blandt folk fra hele det politiske spektrum, som er i opposition til svensk narkotikapolitik og går ind for liberalisering – ud fra synspunkter lige fra frihed for det enkelte menneske, ønske om social retfærdighed og til at mindske skader forårsaget af kontrolpolitikken.

'I traditionelle medier omtales cannabis først og fremmest ud fra fakta om skadevirkninger. Hvis der medvirker en ekspert, er det oftest en fra politiet,' siger hun. En af grundene til, at forskere sjældent bruges som eksperter, er, mener Josefin Månsson, at de helst ikke vil udtale sig: 'De vover ikke at gå ud og tage stilling,' siger hun. Især unge forskere er bekymrede over at kunne havne på en 'sort liste'.

Journalist Johan Anderberg tilføjer, at det generelt er et stort problem i Sverige, at forskere ikke deltager

i den offentlige debat: 'Der er meget lidt fokus på de positive sider ved cannabis, og man lytter ikke til international ekspertise. I forhold til andre policy-områder er narkotika et vældig politikerstyret område. Der er jo ingen politikere, der har en mening om, hvilken hofteoperation der er bedst.'

Josefin Månsson, Centrum för socialvetenskaplig alkohol och drogforskning (SoRAD) vid Stockholms Universitet: <http://www.socarb.su.se>
Johan Anderberg, journalist på bl.a. nyhedsmagasinet Fokus, forfatter til bogen 'Cannabusiness'.

NORGE

I modsætning til Sverige er norske eksperter, folk med klinisk erfaring og forskere mere synlige og engagerede i den offentlige debat om cannabis. – 'Det er et godt emne for akademikere, hvis man ønsker at blive set og hørt - til gengæld er politikerne mere usynlige,' siger Jørgen Bramness, forskningsdirektør ved Center for Rus- og Afhængighedsforskning (SERAF), Universitetet i Oslo.

'Ingen af partierne ønsker at legalisere cannabis, undtagen De Grønne, og de har kun én repræsentant i parlamentet. Vil de have mere end én i fremtiden, er det sandsynligvis det første standpunkt, de bør

ændre,' siger Bramness. Han har gennemgået over 250 norske avisartikler om cannabis fra en 3-årig periode, der viser, at debatten har været livlig, men ret hurtigt bliver forudsigelig, når man har læst nogle indlæg: 'Det er de samme argumenter, der bruges om og om igen. Forskning indgår i debatten, men kun den, der støtter ens egne synspunkter. Evidensen omkring cannabis er ikke helt klar, og der findes mange modsætningsfyldte undersøgelser. Alle er enige om, at narkotikapolitikken ikke har nået sit mål, men mens nogle hævder, at det ville være værre med en mere liberal politik, mener andre det modsatte.'

Læs også Jørgen Bramness' artikel 'En lett antennelig cannabisdebat', Nytt Norsk Tidsskrift 3/2015 –<https://www.idunn.no/nnt/2015/03>.

FINLAND

I Finland har diskussionen om cannabis ikke fyldt så meget som i de øvrige nordiske lande; her har det mere handlet om strafferammer end om legalisering eller afkriminalisering. Bl.a. har der været debat om, at en ændret lovpraksis, der tillader ikke-retsforfølgelse for mindre narkotikaforseelser, ikke bliver anvendt i praksis. 'I Finland lanceredes i starten af 2014 et medborgerinitiativ for at afkriminalisere brug og besiddelse af cannabis. 50.000 underskrifter garanterer, at et sådant initiativ tages op til behandling i rigsdagen. De første to måneder samlede initiativet ca. 18.000 navne, men derefter gik tempoet ned. Slutresultatet blev knap 25.000 underskrifter. Det siger noget om, hvor ivrig man er i Finland efter aktivt at tage stilling til det her spørgsmål,' siger Christoffer Tigerstedt, seniorforsker ved Institutet för hälsa och välfärd i Finland, <https://www.thl.fi>. (*Tigerstedt var ordstyrer på mødet i Stockholm*).

DANMARK

Esben Houborg, lektor på Center for Rusmid-delforskning, Aarhus Universitet, repræsenterede Danmark i paneldebatten i Stockholm. At der skrives meget om cannabis i danske medier forklarede Houborg bl.a. med, at meget af debatten handler om København og Christiania: 'København vil tillade salg af cannabis i butikker. Bystyret har ansøgt om det tre gange og har fået nej fra både en borgerlig og en

socialdemokratisk regering. I Christiania har politiet foretaget flere store aktioner og lukket Pusherstreet, hvilket har givet genlyd i medierne, hvor både politiets indsatser og christianitternes syn på sagen er blevet formidlet,' siger Esben Houborg. Desuden har der været en del debat om narkotikakørsel: 'Adskillige mennesker har mistet deres job efter at have fået fradømt kørekortet i forbindelse med politikontrol. Debatten går på, om reglerne er for skrappe, fordi cannabis kan måles længe efter – op til flere uger efter, at man har indtaget eller røget stoffet.'

Desuden foregår der en debat om medicinsk brug af cannabis, hvor nogle borgere argumenterer for udvidet adgang til at bruge cannabisprodukter i medicinsk øjemed. Cannabis er det mest udbredte illegale stof i Danmark, som det er i de fleste andre lande. Indtil 2004 skelnede man i dansk narkotikapolitik mellem cannabis og andre illegale stoffer, hvilket bl.a. indebærer, at besiddelse til eget forbrug som hovedregel skulle afgøres med en advarsel. I 2004 blev der imidlertid indført nul-tolerance, som betyder, at al besiddelse af illegale stoffer som hovedregel skal straffes med mindst en bøde. Der er undtagelser for dette, forklarer Esben Houborg: 'En af dem er, at advarsler kan gives, hvis sociale forhold taler for det, og forbruget af illegale stoffer er et resultat af stofafhængighed. Imidlertid viser en dansk undersøgelse (Houborg & Pedersen 2013), at denne mulighed kun anvendes i meget begrænset omfang.'

Esben Houborg og Michael Mulbjerg: Håndhævelse af narkotikalovgivningen vedr. besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug efter 2004.

http://justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2013/Haandhaevelse%20af%20narkotikalovgivningen_august_2013.pdf

Læs mere i nogle af kilderne til denne artikel:

- <https://www.mynewsdesk.com/se/su/pressreleases/ny-studie-om-svenskars-attityder-till-legalisering-av-cannabis-1085066>
- <http://www.nordicwelfare.org/popNAD/Articles/Cannabisdebat-kanslig-for-forskare/>
- <http://www.accentmagasin.se/politik/svenska-forskare-vagar-inte-ta-cannabisdebat/>
- <http://www.nordicwelfare.org/popNAD/Articles/Cannabisdebatten-ma-nyanseres-for-a-bli-viktig/>
- <http://www.taskforcepusherstreet.dk/omos/>

Note

- 1 'Norden i Fokus' hører under Nordisk Ministerråd og har til opgave at give den nationale debat en nordisk vinkel ved bl.a. at arrangere seminarer og debatmøder om aktuelle emner inden for politik, miljø, erhvervsliv og kultur. Målgruppen for arrangementerne er primært embedsmænd, politikere, journalister og interesseorganisationer. <http://www.norden.org/da>. Læs mere om popNAD andetsteds her i STOF – og på <http://www.nordicwelfare.org/popNAD/>

Dette sammendrag er redigeret og oversat af Birgitte Jensen.